

Opinnäytetyö (AMK)

Toimintaterapia

NTOIMS13

2016

Laura Parviainen

”OLEN TOSI ONNELLINEN, KOSKA OLEN PÄÄSSYT TÄNNE”

– Kielivaikeusnuorten vertaistukitoimintaa
luomassa Varsinais-Suomessa

Laura Parviainen

”OLEN TOSI ONNELLINEN, KOSKA OLEN PÄÄSSYT TÄNNE”

- Kielivaikeusnuorten vertaistukitoimintaa luomassa Varsinais-Suomessa

Tämä työ on toimintaterapian opinnäytetyö, jonka toimeksiantona oli kehittää Keinuva ry:lle nuorten vertaistukitoimintaa, sekä selvittää toiminnan tarvetta ja suosiota. Toiminta kohdennettiin Keinuva ry:n jäsenperheiden 12–18-vuotiaille nuorille, joilla on kielen kehityksen vaikeuksia. Työn tarkoituksena oli toteuttaa vertaistukitoimintaa, tavoittaa nuoria toimintaan, sitouttaa heitä siihen ja luoda näin pohjaa tulevalle vertaistukitoiminnalle. Työn tavoitteena oli kartoittaa, mitä nuoret tulevaisuudessa toivovat vertaistukitoiminnalta, millaisessa muodossa toimintaa olisi mielekästä toteuttaa ja onko kiinnostusta nuorten omaa vertaistukitoimintaa kohtaan olemassa.

Kielellisten vaikeuksien vaikutuksesta nuoruuden kehitykseen on melko vähän tutkittua tietoa. Kielellisten vaikeuksien kuntoutus painottuu pitkälti lapsuus ja alakouluikään, ja toimintaterapeutilla on usein rooli lasta kuntouttavassa moniammatillisessa työryhmässä. Kielellisillä haasteilla on kuitenkin myös pitkäaikaisempia vaikutuksia, jotka altistavat monenlaisille haasteille. Etenkin vaikeudet vertaissuhteissa aiheuttavat haasteita nuoruuden suotuisalle kehitykselle, kun ystävyys ja kaverisuhteiden merkitys kasvaa itsenäisyyden myötä.

Työn tarkoitus ja tavoitteet saavutettiin. Kehittämistyön tuloksina oli, että kiinnostusta nuorten omaa vertaistukitoimintaa kohtaan löytyi, kunhan nuoret tavoitettiin toimintaan mukaan. Toiminnallinen toteutusmuoto oli toimiva, ja nyt toteutetussa ryhmäkokonaisuudessa toteutuneet toiminnot olivat nuorille mieluisia. Jatkossa suljettu toiminta muoto ei ole enää tarpeen. Ryhmätoiminnan lomassa muun muassa ryhmän keskinäinen yhtenäisyys ja vuorovaikutus kehittyivät parempaan suuntaan, ja ryhmätoiminnalla onnistuttiin tuottamaan nuorille hyvää mieltä. Kaikki osallistuneet nuoret olivat halukkaita jatkamaan toimintaan osallistumista myös tulevaisuudessa.

ASIASANAT:

nuoret, kielelliset häiriöt, kielellinen erityisvaikeus, vertaistuki, ryhmätoiminta

Laura Parviainen

“I'M VERY HAPPY, BECAUSE I'VE GOT HERE”

- Creating peer support activity for adolescents with language disorders in Southwestern Finland

This work is thesis in Occupational Therapy and its assignment was to develop peer support activities for adolescents with language disorders. This thesis also studied need and popularity of these activities. Peer support activities were targeted for adolescents in ages 12-18. Employer of this thesis was Keinuva ry, association that provides peer support activities for its member families with children with language disorders. Meaning of this thesis was to develop peer support activities, reach adolescents to attend peer support activities, make them bond to activity and create basis for future peer support activities. The aim of this thesis was to identify what kind of wishes adolescent have for future peer support activities, what kind of operation format would be best for activities, and whether there is interest towards adolescents own peer support activity.

There is relatively little research-based information about impacts of language disorders to development in adolescence. Rehabilitation of language disorders is often emphasized to childhood and primary school age, and Occupational Therapists very often have role in this early rehabilitation. Language disorders have also long-term impacts on person's life. Especially difficulties in peer relations place difficulties for development in adolescence, while meaning of friend relationships grows bigger with growth of independence.

The meaning and aim of this thesis were reached. Outcomes of this thesis tell that interest towards adolescents own peer support activity was found, after adolescents were reached to attend group. Functional form of implementation was found quite working, and activities fulfilled in this group were liked. In future closed form of activity won't be necessary. During the group activities cohesion and interaction of group was developed, and group activities produced positive moods for attendees. All attendees were willing to participate in activities again in future.

KEYWORDS:

adolescents, language disorders, specific language impairment, peer support, group work

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TOIMEKSIANTO	8
3 KIELIVAIKEUDEN VAIKUTUS NUORUUTEEN JA RYHMÄTOIMINNAN MAHDOLLISUUDET	10
3.1 Nuoruus elämän vaiheena	10
3.2 Kielelliset vaikeudet toimintakyvyn haasteena	10
3.3 Kielivaikeuden vaikutus nuoruuden kehitykseen	12
3.4 Millaista tukea ryhmätoiminta voi antaa näille nuorille?	14
4 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSI JA AIKATAULU	16
5 TUTKIMUKSELLINEN OSUUS	18
5.1 Osallistujat	18
5.2 Tiedonkeruun toteutus	18
5.3 Aineiston analyysi	19
6 RYHMÄTOIMINTA	21
6.1 Ryhmätoiminnan tausta	21
6.2 Ryhmätoiminnan kuvaus	21
6.3 Ryhmätoiminnan tavoitteet	22
6.4 Ryhmätoiminnan tavoitteiden saavuttamisen arviointi	23
7 TULOKSET	25
8 POHDINTA	27
8.1 Aineistonkeruun eettisyys	27
8.2 Ryhmätoiminnan eettisyys ja arvot	27
8.2.1 Ryhmätoiminnan arvojen toteutuminen	28
8.3 Työn luotettavuus	28
8.4 Kehittämiss ehdotukset ja kehittämistyön vaikutukset	30
8.5 Oman oppimisen pohdinta	31
LÄHTEET	33

LIITTEET

Liite 1. Mainos nuorten vertaistukiryhmästä.

Liite 2. Kyselylomake nuorille.

Liite 3. Saate tekstiviesti, saateviesti ja vanhempien kyselylomake.

Liite 4. Kaikkien ryhmäkertojen sisällön yksityiskohtainen kuvaus.

KUVAT

Kuva 1. Kaavio kehittämistyön prosessin etenemisestä. 17

Kuva 2. Toisella ryhmäkerralla rakennettu "missä olen hyvä" -puu. 2

Kuva 3. Jojo, hahmo johon samaistuttiin. Kuvakaappaus elokuvasta Horton (2008). 3

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö oli kehittämistyö Varsinais-Suomen kielellisen erityisvaikeuden tuki ry:lle (lyhyesti Keinuva ry). Toimeksiantona oli suunnitella ja toteuttaa yhdistykseen kuuluvien perheiden 12–18-vuotiaalle nuorille vertaistukitoimintaa, sekä selvittää toiminnan tarvetta ja toimintaa kohtaan koettua kiinnostusta. Toiminnalla oli tarkoitus tavoittaa nuoria mukaan vertaistukitoimintaan ja sitouttaa heitä siihen. Työn toimeksianto liittyi yhdistyksen laajempaan toiminnan kehittämiseen, jossa tarkoituksena oli entistä paremmin vastata jäsenistön tarpeisiin. Toimintakaudella 2015–2016 erityisenä mielenkiintona oli aktivoida yhdistyksen jäsenperheiden nuorille omaa vertaistukitoimintaa, perheiden vertaistuki-illoissa esiinnousseen tarpeen pohjalta. Toimintaa kohdistettiin Keinuva ry:n jäsenperheiden niille 12–18-vuotiaille nuorille, joilla oli itsellään kielihäiriötä.

Puheen ja kielenkehitys, ja siihen liittyvät ongelmat ovat merkittäviä lapsen kognitiivisen ja psykososiaalisen kehityksen kannalta (Lindholm ym. 2016). Kielellisten vaikeuksien esiintyvyydestä lapsuuden jälkeen, on vain niukasti tutkimustietoa, koska kielellisten häiriöiden tutkimus painottuu suurelta osin varhaislapsuuteen (Ahonen & Rautakoski 2007; Myers ym. 2011; Lindsay & Dockrell 2012; Duodecim 2010). On kuitenkin todettu, että viisivuotiaana huomatu kielelliset vaikeudet voivat olla pitkäaikaisia ja jatkaa vielä nuoruudessa, ja varsinkin puheen ymmärtämisen vaikeudet ennustavat kielellisiä vaikeuksia vielä myöhemmälläkin iällä (Duodecim 2010, Ahonen & Rautakoski 2007). Etenkin sosiaalisten suhteiden haasteet ovat suuressa roolissa nuorilla, joilla on kielellisiä haasteita. Monilla kielihäiriöisillä nuorilla on vaikeuksia muodostaa läheisiä ihmissuhteita, ja siksi heillä on muita suppeampi sosiaalinen verkosto. Kielihäiriöisillä nuorilla on usein tavallista vähemmän kontakteja muihin ihmisiin ja tavallista vähemmän ystäviä. (Ahonen & Rautakoski 2007, 33, 31.)

Tämä työ on toimintaterapian opinnäytetyö ja aiheen sitominen myös ammatillisiin näkökulmiin on tärkeää. Työn käytännön toteutus sitoutuukin vahvasti toimintaterapiaan ja kuntoutukseen, sen taustoihin ja teoriaan. Toimintaterapeutilla on usein rooli lapsen kuntoutuksessa kun kyseessä on kielen häiriö ja toimintaterapeutin rooli tässä tilanteessa sitoutuu voimakkaasti leikkitaitojen, sensomotoristen valmiuksien ja aistitiedon käsittelyn pulmiin (Duodecim 2010, 3,6-7,10). Työskentelyn taustalla onkin koko työs-

kentelyn ajan vaikuttanut kysymys, olisiko toimintaterapeuteilla ammattiryhmänä jotain annettavaa myös myöhemmässä vaiheessa nuoruusiässä?

Opinnäytetyön prosessi sisälsi kaksi keskeistä osiota, jotka toteutuivat rinnakkaisina koko toteutuksen ajan. Toinen osioista oli nuorille suunnattu vertaistukiryhmäkokonaisuus, joka toteutui kevään 2016 aikana. Toinen osio oli työn tutkimuksellinen osuus, joka sisälsi aineistonkeruun ja kaiken siihen liittyvän työskentelyn sekä aineiston analysoinnin. Molemmat osiot toimivat koko toteutuksen ajan voimakkaassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa tukien ja täydentäen toinen toisiaan.

2 TOIMEKSIANTO

Toimeksiantona oli kehittää Keinuva ry:n jäsenperheiden nuorille vertaistukitoimintaa kevään 2016 aikana ja selvittää toiminnan jatkotarvetta ja suosiota. Varsinais-Suomen kielellisen erityisvaikeuden tuki ry, eli lyhyesti Keinuva ry, on puheen- ja kielenkehityksen häiriöistä kärsivien lasten vanhempien perustama varsinaissuomalainen yhdistys. Yhdistyksen tarkoitus on tarjota jäsenilleen vertaistukea sekä järjestää vertaistukitapaamisia, harraste- ja virkistystoimintaa. Keinuva ry on Aivoliitto ry:n jäsenyhdistys. (Varsinais-Suomen kielellisen erityisvaikeuden tuki ry.)

Yhdistyksen edustajan mukaan toimintaideana on ollut alusta asti vertaistukitapaamisten järjestäminen. Vertaistukitapaamisissa jaetaan tietoa, kokemuksia ja vinkkejä muiden samanlaisessa tilanteessa olevien perheiden kanssa. Lisäksi tapaamisissa luodaan sosiaalista verkostoa koko perheelle. Tapaamisia on järjestetty vuodesta 2014 alkaen. Yhdistys on perustettu vuonna 2013, ja edustajan mukaan jäsenperheitä yhdistyksessä oli syksyllä 2015 noin 80. Yhdistys toimii myös aktiivisesti Facebookissa, ja yhdistyksen Facebook -ryhmässä on tällä hetkellä noin 150 jäsentä. Yhdistyksen vertaistuki-illat ovat pääasiassa houkuttaneet osallistujia 10–15 perheen verran.

Keinuva ry:n tavoitteena on edustajan kertoman mukaan tulevaisuudessa kohdentaa yhdistyksen toimintaa entistä enemmän jäsenten tarpeiden mukaan. Toimintakauden 2015–2016 aikana haluttiin aktivoida nuorille omaa vertaistukitoimintaa. Toiminnan kohderyhmä oli yhdistyksen jäsenperheiden 12–18-vuotiaat nuoret. Yhdistyksen vertaistuki-iltoihin oli perheiden mukana tullut jonkin verran nuoria, jotka kuitenkin olivat jääneet melko huomiotta pienempien lasten viedessä huomiota. Lisäksi toivetta omasta toiminnasta oli kuultu yhdistyksessä nuorilta itseltään. Tästä tarpeesta nousi tämän työn toimeksianto.

Työn tarkoituksena oli tavoittaa Keinuva ry:hyn kuuluvien perheiden nuoria mukaan vertaistukitoimintaan, sitouttaa heitä toimintaan, ja luoda näin pohjaa tulevalle vertaistukitoiminnalle. Tarkoituksena oli myös kehittää ensimmäisen kerran nuorten toimintaa yhdistyksessä, suunnitteleamalla ja ohjaamalla kevään 2016 aikana nuorille vertaistukiryhmäkokonaisuus. Nuorten vertaistukitoimintaa yritettiin elvyttää jo syksyllä 2015 avoimien vertaistuki-iltojen muodossa, mutta lopulta yhteenkään syksyn illoista ei saatu mukaan osallistujia.

Työn tavoitteena oli kartoittaa nuorten toiveita ja tuntemuksia tulevaa nuorten vertaistukitoimintaa varten. Tavoitteena oli muun muassa kartoittaa mitä nuoret toivovat vertaistukitoiminnalta, millaisessa muodossa toimintaa olisi mielekästä toteuttaa ja onko yleistä kiinnostusta nuorten omaa vertaistukitoimintaa kohtaan olemassa. Lisäksi toimeksiantajan toiveesta kartoitettiin lyhyesti vanhempien näkemystä vertaistukitoiminnan hyödyllisyydestä ja vaikutuksista.

Työn tutkimuksellista osuutta ohjaamaan luotiin kysymyksiä. Tarkoitus oli saada selvitettyä, onko nuorilla kiinnostusta osallistua heille kohdennettuun vertaistukitoimintaan, missä muodossa nuoret toivovat heille kohdennettua vertaistukitoimintaa toteutettavan ja millaisia sisältöjä nuorille mielekäs vertaistukitoiminta sisältää. Lisäksi pyrittiin saamaan selville millaiset asiat sitouttavat nuoria toimintaan ja millaisia vaikutuksia vertaistukitoiminnalla on ollut.

3 KIELIVAIKEUDEN VAIKUTUS NUORUUTEEN JA RYHMÄTOIMINNAN MAHDOLLISUUDET

3.1 Nuoruus elämän vaiheena

Nuoruusikä on siirtymäaikaa lapsuudesta aikuisuuteen ja tätä kehitystä tapahtuu kaikilla yksilön osa-alueilla. Voimakasta kasvua tapahtuu niin fysiologisten muutosten, kuin ajattelutaitojen kehityksenkin alueella. Myös nuoren sosiaalinen kenttä laajentuu ja sosiaaliskulttuurinen ympäristö muuttuu. Lisäksi ulkoiset, perheen ja yhteiskunnan odotukset muovaavat kehitystä. (Nurmi ym. 2014, 142, 144.) Siirtymä aikuisuuteen vaatii nuorelta aiempaa enemmän kognitiivisia, sosiaalisia, kielellisiä ja motorisia taitoja, jotka ovat välttämättömiä aikuiselämässä pärjäämisen kannalta (Haiman ym., 2005, 300).

Tämän hetkisissä teorioissa kehityksen nähdään olevan ulkoisen ympäristön ja yksilön välinen dynaaminen vuorovaikutusprosessi. Iän ja kehityksen myötä nuoren toiminnalliset roolit muuttuvat ja kehittyvät. (Stewart 2013, 1-2, 4.) Tyypillisen kehityksen aikana nuori vaihtelee erilaisten roolien välillä nopeaan tahtiin, mikä vaikeuttaa hänen kohtaamistaan työntekijänä. Aina ei voi tietää, tulisiko nopeasti rooliaan vaihtava nuori kohdata aikuisena, teininä vai vielä lapsena. (Haiman 2005, 300.)

Nuoruusikä jaetaan tavallisesti kolmeen vaiheeseen: varhaisnuoruuteen (12–14-vuotiaat), varsinaiseen nuoruuteen (15–17-vuotiaat) ja jälkinuoruuteen (18–22-vuotiaat). Varhaisnuoret ovat usein itsekeskeisiä, ja ailahtelevia. Puberteetin tuomat oman ruumiin muutokset kiinnostavat ja huolestuttavat, välillä nuori kaipaa vanhempien tukea, välillä taas todistelee kuinka iso jo on. Varsinainen nuoruus tuo mukanaan rauhoittumista, eivätkä irtiöt vanhemmista ole enää aivan yhtä jyrkkiä kuin aiemmin. (Sinkkonen 2007, 36.)

3.2 Kielelliset vaikeudet toimintakyvyn haasteena

Puheen ja kielen kehitys ja siihen liittyvät ongelmat ovat merkittäviä tekijöitä lapsen kognitiivisen ja psykososiaalisen kehityksen kannalta. Kielen merkitys ajattelutaitojen kannalta on tärkeä: kieltä tarvitaan muun muassa tiedon tuottamiseen, omaksumiseen ja soveltamiseen sekä ongelmanratkaisuun, abstraktiin päättelyyn, informaation pro-

sessointiin, suunnitteluun ja organisointiin. Kieli käsitteenä kattaa sekä puhutun, että kirjoitetun kielen. Puheen ja kielenkehityksen häiriöissä esiintyy vaikeuksia kielen omaksumisessa ja asianmukaisessa käyttämisessä. Ongelmat johtuvat puutteista kielen tuoton tai ymmärtämisen alueella tai molemmissa. Vaikeuksilla on erilaisia ilmene-
mismuotoja ja ne voivat ilmetä esimerkiksi hankaluuksina äänteiden hallinnassa, rajoit-
tuneena sanavarastona, sanan löytämisen haasteina, virheellisinä lauserakenteina,
ongelmina kielen prosessoinnissa, puutteina keskustelutaidoissa tai kerronnassa, on-
gelmina kirjoitetun kielen lukemisessa ja ymmärtämisessä ynnä muissa vastaavissa
kielellisissä osatoiminnoissa. Näitä häiriöitä esiintyy samanaikaisesti muiden kehityk-
sellisten häiriöiden kanssa. (Lindholm ym. 2016.)

Yksi kielen kehityksen häiriöistä on kielellinen erityisvaikeus, joka on puhtaasti ainoas-
taan kielellisten toimintojen häiriö. Kielellinen erityisvaikeus, englanniksi Specific Lan-
guage Impairment (lyhenne SLI), on tila, jossa lapsen kielellinen toimintakyky ei kehity
iänmukaisesti, vaikka lapsen näönvarainen päättely on ikätasoista. Aiemmin kielellises-
tä erityisvaikeudesta on käytetty Suomessa nimitystä dysfasia, mutta nykyään on siir-
rytty käyttämään kansainvälisen käytännön mukaista nimitystä. (Duodecim 2010, 2-3.)
Luonteenomaista kielelliselle erityisvaikeudelle on suuri ero kielellisten ja ei-kielellisten
taitojen välillä, lisäksi lapsen verbaalisten osataitojen suoritusprofiili on epätasainen
(Korpilahti 2009, 45). Diagnoosi on aiheellinen, kun kielenkehityksen häiriöt eivät selity
neurologisilla, aistitoimintojen tai tunne-elämän häiriöillä, eikä ympäristötekijöissä ole
huomattavissa poikkeavuutta (kuten merkittäviä puutteita lapsen kasvuympäristössä,
vuorovaikutussuhteissa tai monikielisyyttä) (Duodecim 2010, 2). Kielelliseen erityisvai-
keuteen ei myöskään liity ääntämiselinten rakenteellista poikkeavuutta (Korpilahti 2009,
45). Kielellisen erityisvaikeuden vaikeusaste vaihtelee vaikeasta lievään ja samanas-
teinenkin vaikeus haittaa eri lapsia eritavoin. Kielellisen erityisvaikeuden esiintyvyys on
diagnostisista kriteereitä riippuen noin 7 % luokkaa ja esiintyvyys voi olla yleisempää
pojilla kuin tytöillä. (Duodecim 2010, 3.)

Kielellinen erityisvaikeus on varmimmin diagnosoitavissa neljän vuoden iästä lähtien.
Diagnoosi perustuu moniammatillisen työryhmän tutkimuksiin ja tähän työryhmään kuu-
luu yleensä lääkäri, psykologi, puheterapeutti sekä tarvittaessa myös toimintaterapeutti.
Etenkin jos epäillään hieno- tai karkeamotorisen kehityksen, hahmottamisen tai ais-
tisäätelyn kehityksen ongelmia arviointiin osallistuu myös toiminta- tai fysioterapeutti.
Toimintaterapiaa suositellaan kielellisen erityisvaikeuden diagnoosin saaneelle lapsel-
le, jos hänellä on lisäksi, huomattavia hieno- tai karkeamotoriikan, toiminnanohjauksen,

hahmotuskyvyn tai leikkitaitojen ongelmia, ja moniammatillinen työryhmä arvioi kuntoutuksesta olevan hyötyä. Toimintaterapian vaikutuksesta itse kielelliseen vaikeuteen ei ole tutkimustietoa. (Duodecim 2010, 3,6-7,10.)

3.3 Kielivaikeuden vaikutus nuoruuden kehitykseen

Erilaiset häiriöt, tilat ja vammat aiheuttavat riskitekijöitä suotuisalle kehitykselle, ja näiden haasteiden tyypillä on suuri merkitys itsenäistymiskehityksen onnistumisen kannalta (Stewart 2013, 1-2, 4). Oppimiseen ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen kohdistuvat vaatimukset kasvavat ja muuttuvat nuoruuden edetessä, mikä tuottaa erityisiä hankaluuksia nuorelle, jolla on kielellisiä vaikeuksia. Monet kasvavista vaatimuksista ovat ristiriidassa nuoren taitojen tai niiden puutteiden kanssa. (Ahonen & Rautakoski 2007, 18, 24.)

SLI:n esiintyvyydestä lapsuuden jälkeen on usean lähteen mukaan vain niukasti tutkimustietoa, koska kielellisten häiriöiden tutkimus painottuu suurelta osin varhaislapsuuteen. Alue on kuitenkin alkanut kiinnostaa tutkijoita enenevässä määrin. (Ahonen & Rautakoski 2007; Myers ym. 2011; Lindsay & Dockrell 2012; Duodecim 2010.) Tästä syystä meillä on vain melko vähän systemaattista ja luotettavaa tutkimustietoa siitä miten kielihäiriön oireet muuttuvat iän myötä, ja kuinka monella oireet jatkuvat nuoruuteen ja aikuisikään asti (Ahonen & Rautakoski 2007, 19). On kuitenkin todettu, että viisivuotiaana huomattavat kielelliset vaikeudet voivat olla pitkäaikaisia ja jatkua vielä nuoruudessa ja aikuisuudessakin (Duodecim 2010; Ahonen & Rautakoski 2007). Kielellinen häiriö ei siis korjaannu iän myötä kokonaan, vaan muuttaa ilmenemismuotoaan (Ahonen & Rautakoski 2007, 19).

Nuoruudessa kielelliset vaikeudet eivät välttämättä ole enää havaittavissa arkisessa kommunikoinnissa (Ahonen & Rautakoski 2007; Durkin & Conti-Ramsden 2010). Siitä huolimatta kielen ymmärtämiseen, kielelliseen päättelyyn ja käsitteisiin liittyvät vaikeudet voivat vaikeuttaa oppimista (Ahonen & Rautakoski 2007, 21). Jokapäiväisen kielen ulkopuolelle jäävän sanaston hallinta voi olla heikkoa vielä kouluikässäkin ja kielellisen ymmärtämisen ja muistamisen vaikeudet haittaavat päättelyä (Duodecim 2010, 3). Osalla nuorista kielihäiriöt jatkuvat ja altistavat monenlaisille vaikeuksille kouluttautumisessa työelämässä ja sosiaalisessa toiminnassa (Ahonen & Rautakoski 2007, 21).

Nuoruudessa ihminen viettää pääasiassa aikaa kahdessa sosiaalisessa ympäristössä: perheessä ja kaveripiirissä. Ikätoverien merkitys korostuu nuoruuden kuluessa. (Nurmi ym. 2014, 148.) Positiiviset suhteet vertaisiin ja ikätovereihin katsotaan nuoren myönteistä kehitystä tukevaksi komponentiksi (Stewart 2013, 6). Lasten ja nuorten kielellisen erityisvaikeuden Käypä hoito -suosituksessa mainitaan jo kouluikäisen kohdalla niukat kaverisuhteet (Duodecim, 2010, 3). Monilla kielihäiriöisillä nuorilla on vaikeuksia muodostaa läheisiä ihmissuhteita, ja siksi heillä on muita suppeampi sosiaalinen verkosto. Kielihäiriöisillä nuorilla on usein tavallista vähemmän kontakteja muihin ihmisiin, vähemmän ystäviä ja he osallistuvat muita harvemmin ryhmätoimintaan. (Ahonen & Rautakoski 2007, 33, 31.) Nuorilla, joiden ystävyysuhteiden laatu on huono tai ystäviä ei ole, yksinäisyyden, stressin ja kehityksellisten poikkeavuuksien riski on korkeampi. Tutkitusti kielellisiä vaikeuksia omaavilla nuorilla ystävyysuhteiden laatu oli tyypillisesti kehittyneitä ikätovereita huonompi. (Durkin & Conti-Ramsden 2007, 1441.) Kielellisten vaikeuksien ja ujouden on myös tutkittu ennustavan heikompaa sitoutumista läheisiin ihmissuhteisiin, kuten ystävyys- ja seurustelusuhteisiin (Wadman ym. 2011, 48-49).

Ikätoverit tarjoavat nuorelle ympäristön, jossa vaihtaa tietoa ja ymmärrystä ja harjoitella sosiaalisia taitoja. Varsinkin ystävyysuhteet ovat nuoruudessa tärkeitä, koska ne tarjoavat nuorelle tukea ja tietoa sekä toimivat puskureina elämän kolhuja vastaan, voimistaen nuoren itsetuntoa ja hyvinvointia. Haasteet vertaissuhteissa johtavat herkästi tilanteeseen, jossa nuoret joilla on kielellisiä vaikeuksia, ovat ikätovereitaan huonommissa lähtökohdissa sosiaaliseen toimintaan nähden, koska he eivät ole päässeet harjoittamaan sosiaalisia taitojaan. (Durkin & Conti-Ramsden 2010, 107.)

Nuoruudessa suhde vanhempiin muuttuu: nuoren itsenäisyys kasvaa, ja hän viettää enemmän aikaa ikätoverien parissa (Nurmi ym. 2014, 148). Vanhempien kyky tukea nuoren itsenäistymistä on tärkeää: esimerkiksi vanhempien pessimistinen suhtautuminen nuoren tulevaisuuteen, vanhemman aktiivisuus nuoren osallistumisen suhteen ja jopa vanhemman kyky kuljettaa nuorta aktiviteetteihin ovat mahdollisia kehitystä tukevia tai estäviä tekijöitä (Stewart 2013, 6-7). Vanhempien tapa suhtautua nuoren itsenäistymispyrkimyksiin vaikuttaa olennaisesti itsenäistymisen onnistumiseen. Nuori odottaa jo keskusteluvampaa ja tasa-arvoisempaa sopimista säännöistä ja rajoituksista. Kielihäiriöisen nuoren vanhemmat ovat voineet omaksua suojelevan asenteen nuortaan kohtaan, ja tämä edesauttaa nuoren pysymistä avuttomana ja lapsen omaisena. Aikuisen ohjaama toiminta voi auttaa vanhempia helpommin sallimaan nuoren siirtymistä kodin ulkopuolelle. (Sinkkonen 2007, 47.)

Henkilöillä, joilla on kielellinen erityisvaikeus, on muita todennäköisemmin myös ADHD (tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriö). Myöhemmin elämässä kielellisistä haasteista kärsivillä henkilöillä on tutkittu olevan muita todennäköisemmin ahdistuneisuusoireita, aggressiivista käytöstä ja päihteiden väärinkäyttöä. Heillä oli myös korkeampi riski muuhun psykiatriseen oirehdintaan, kuten masennukseen. (Durkin & Conti-Ramsden 2010, 112-113.) On todettu, että kielellisistä häiriöistä kärsivät nuoret ovat ikätovereitaan suuremmissa riskissä tulla kiusatuiksi (Myers ym. 2011, 743).

3.4 Millaista tukea ryhmätoiminta voi antaa näille nuorille?

Ystävyyssuhteet ja vertaistuki nähdään positiivisina ja mahdollistavina tekijöinä nuorelle jolla on jokin vamma, häiriö tai vaikeus. Vertaisryhmien on todistettu tuovan positiivista tukea nuorelle ja vanhemmille mahdollisuuksien ja kokemusten löytymiseksi. (Stewart 2013, 7.) Kaikille nuorille avain toisten joukkoon pääsemiseen on jokin yhteinen mielenkiinnon kohden, toiminta tai harrastus (Sinkkonen 2007, 47).

Ryhmän voidaan määritellä olevan joukko ihmisiä, jotka vuorovaikutuksessa toistensa kanssa pyrkivät saavuttamaan yhteisen päämäärän. Tämän määritelmän mukaan ryhmä sisältää vuorovaikutusta jäsentensä kesken, yhteisen päämäärän, suhteen ryhmän tarkoituksen ja koon välillä (ryhmän koko on järkevä suhteessa päämäärään, joka sen on tarkoitus saavuttaa), ryhmän jäsenet ovat motivoituneita osallistumaan ryhmään, ja ryhmällä on kykyä toimia päätöksissä demokraattisesti. Kaikille ryhmille yhteisiä piirteitä ovat ”sisältö” ja ”prosessi”. Sisällöllä viitataan ryhmässä toteutettuihin toimintoihin, kun taas prosessi viittaa ryhmässä tapahtuvaan ryhmän sisäiseen vuorovaikutukseen. Ryhmä on toimintaterapeuteille yleinen tapa tuottaa asiakkaille palveluja, ja ryhmien käyttö on aina ollut osa toimintaterapeuttien työtapoja. (Kielhofner 2009, 109-110.)

Ryhmä interventiona tarjoaa yksilötyöskentelyyn verrattuna sen edun, että asiakkaan, tässä tapauksessa nuoren, on mahdollista olla yhdessä tilanteessa vuorovaikutuksessa useamman kuin yhden ihmisen kanssa. Osallistujat voivat oppia itsestään uusia asioita samaistuessaan toisiin ihmisiin, tarkkailemalla, vertailemalla omia kokemuksiaan toisten kokemuksiin, kokemalla läheisyyttä ja saadessaan mahdollisuuden olla toisten ihmisten kanssa luottamuksellisessa ympäristössä. Ryhmässä asiakkaan on mahdollista saada palautetta toiminnastaan ja käytöksestään usealta eri ihmiseltä samassa tilanteessa, ja näin ryhmä rohkaisee erilaisten käyttäytymismallien kokeilemiseen. (Cara 2005, 531.)

Ryhmä ympäristönä tarjoaa sosiaalista tukea, parantaa kommunikaatiota ja itseilmaisua, tarjoaa hyväksyntää ja ilmapiirin, jossa ei tule tuomituksi. Ryhmä antaa jäsenilleen mahdollisuuden ilmaista arvojaan, tarjoaa ympäristön jossa vaihtaa tietoa, tukee jäsentensä osallistumista sekä tarjoaa ihanteellisen ympäristön ongelman ratkaisulle. (Cole 2005, 61.) Ryhmät voivat olla sosiaalisen tuen ja palautteen lähde asiakkaalle (Kielhofner 2009, 109). Ryhmä on siis otollinen ympäristö nuorille löytää tukea, luoda sosiaalisia suhteita ja saada yhteisiä positiivisia kokemuksia.

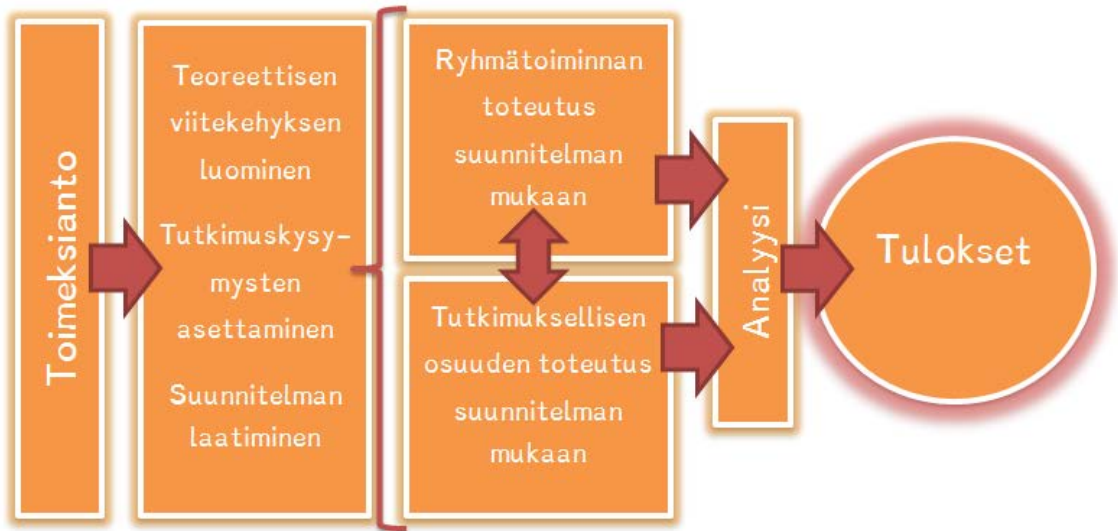
Brittiläisessä Afasic Youth -projektissa tutkittiin, onko kielellisistä häiriöistä kärsivillä nuorilla tarvetta järjestetyille vapaa-ajan toiminnalle. Tutkimuksessa todettiin, avoin vapaa-ajan toiminta, jollaista projekti kielihäiriöisille nuorille tarjosi, oli haluttu ja puuttuva palvelu, jota kaivattiin sekä nuorten, että heidän vanhempiensa puolesta. Afasic Youth -projekti ylläpitää Koillis-Lontoossa viikoittaisia 11–19-vuotiaiden nuorten iltoja. (Myers ym. 2011, 739, 741.)

4 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSI JA AIKATAULU

Työn prosessi alkoi syksyllä 2015 toimeksiannosta. Opinnäytetyön prosessin rakennetta on havainnollistettu Kuvassa 1. Toimeksiannon työstö alkoi samana syksynä opinnäytetyösuunnitelman laatimisella ja teoreettisen viitekehyksen luomisella. Teoreettisen viitekehyksen pohjalta laadittiin suunnitelma nuorten vertaistukiryhmäkokonaisuudesta ja muodostettiin työn tutkimuksellista osuutta ohjaavat kysymykset. Suunnitelma täydentyi molempien, ryhmätoiminnan ja tutkimuksellisen osuuden osalta toteutuksen aikana, ja muun muassa aineistonkeruumenetelmät ja ryhmätoiminnan sisällöt tarkentui-
vat vasta toteutuksen jo alettua.

Heti joulukuussa 2015 aloitettiin tulevan ryhmäkokonaisuuden markkinointi, joka toteutettiin yhteistyössä Keinuva ry:n kanssa. Tulevasta ryhmäkokonaisuudesta luotiin mainos (Liite 1.), jota jaettiin yhdistyksen jäsenille usealla eritavalla. Mainosta levitettiin muun muassa yhdistyksen Facebook -ryhmässä, kohdennetusti sähköpostilla perheisiin joissa tiedettiin olevan kohderyhmään kuuluvia nuoria sekä paperiversiona yhdistyksen vertaistuki-illassa. Lisäksi tieto ryhmäkokonaisuudesta lisättiin yhdistyksen uutiskirjeeseen.

Suunnitelman toteutus jatkui keväällä 2016 ensin ilmoittautumisten vastaanotolla tammikuussa ja ryhmäkertojen toteutuksella kevään aikana. Työn kaksi osaa, ryhmätoiminta ja tutkimuksellinen osuus, toteutuivat rinnakkaisina koko toteutusvaiheen ajan, ja toimivat voimakkaassa vuorovaikutuksessa. Ryhmätoiminnan toteutus sisälsi ryhmäkertojen sisältöjen suunnittelun, materiaalien hankinnan ja ohjauksen. Työn tutkimuksellinen osuus sisälsi tiedonkeruun toteutuksen, kyselylomakkeiden luomisen, kyselyiden toteuttamisen, havainnoinnin ryhmässä ja havaintojen kirjaamisen opinnäytetyöpäiväkirjaan. Lopuksi kerätyt tiedot analysoitiin, ja niistä koottiin kehittämistyön tulokset.

Kuva 1. Kaavio kehittämistyön prosessin etenemisestä.

5 TUTKIMUKSELLINEN OSUUS

5.1 Osallistujat

Tutkimukselliseen osuuteen osallistuivat ne Keinuva ry:n jäsenperheiden nuoret, jotka olivat mukana keväällä 2016 toteutetussa vertaistukiryhmässä, sekä heidän vanhempansa. Nuorten kyselyn otoksen koko oli viisi, ja iältään nuoret olivat 12–14-vuotiaita. Suurin osa osallistujista oli tyttöjä. Vanhemmille kohdistetun kyselyn otoksen koko oli kaksi. Vanhempien kyselyn tutkimusjoukkona toimivat ryhmätoimintaan osallistuneiden nuorten vanhemmat.

5.2 Tiedonkeruun toteutus

Tietoa kerättiin työtä varten kolmella tavalla: havainnoimalla ryhmätoimintaa sekä nuorten ja vanhempien lomakekyselyillä. Havainnointi on laadullisessa tutkimuksessa yksi yleinen tiedonkeruun menetelmä, ja havainnoinnin ja haastattelun yhdistäminen aineistonkeruussa on usein hyvin hedelmällistä. Tyypiltään havainnointi oli tässä tapauksessa osallistuvaa, koska tutkija toimi aktiivisesti havainnoimansa ryhmän mukana, ryhmän ohjaajan roolissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81–82.) Havainnot ryhmätoiminnasta kirjattiin opinnäytetyöpäiväkirjaan. Havainnot kirjattiin aina ryhmätoiminnan jälkeen, koska ryhmätoiminnan lomassa kirjaaminen olisi ollut haastavaa, johtuen tutkijan aktiivisesta roolista ryhmän ohjauksessa. Kirjaaminen oli vapaa muotoista, eikä kirjaamiselle ollut systemaattista pohjaa tai mallia, vaan jokaiselta kerralta kirjattiin tutkijan mielestä tutkimusta ohjaavien kysymysten kannalta olennaiset havainnot ja kerralta suullisesti saatu palaute.

Toinen tiedonkeruun menetelmistä oli nuorille teetetty kysely, jonka kaikki ryhmäläiset täyttivät viimeisellä ryhmäkerralla. Päätös lomakekyselystä tiedonkeruun menetelmänä syntyi ryhmätilanteessa nuorten kanssa, kun keskusteltiin palautteen annosta. Nuoret eivät kokeneet kysyttäessä esimerkiksi suullista haastattelua mukavaksi tavaksi antaa palautetta, ja annetuista vaihtoehdoista halusivat antaa palautteen lomakekyselyn muodossa. Kyselylomaketta luotaessa eteen nousi useita vaatimuksia ja kysymyksiä, jotka asettivat haastetta lomakkeen luomiselle. Esimerkkinä tästä oli, että lomakkeen toivottiin tuottavan laadullista, mielipiteitä mittaavaa aineistoa, mutta kysely ei saanut

kuitenkaan olla liian vaivalloinen täytettävyydeltään. Näiden kriteereiden pohjalta luotiin kyselylomake, jossa kysymykset muotoiltiin väittämämuotoon, ja nuoret vastasivat neljäportaisen Likert -tyyppisen asteikon avulla, olivatko väittämän kanssa täysin eri mieltä, vai täysin samaa mieltä (Liite 2). Mahdollisuus neutraaliin vastaukseen suljettiin pois, pelkkien neutraalien vastausten välttämiseksi. Lisäksi lomake sisälsi muutamia avoimia kysymyksiä ja tuntemuskysymyksen, jossa käytettiin apuna yhteisissä lopetuksissa tutuksi tullutta tunnemittari työkalua pienoismuodossa. Liitteeksi lisätyssä lomakkeessa (Liite 2) tunnemittarin tunnekuvat on tekijänoikeus syistä peitetty. Nuorten kysymyksillä pyrittiin pääasiassa selvittämään, miten ryhmätoiminnan arvot ja tavoitteet toteutuivat ja mitkä ovat nuorten toiveita tulevan toiminnan suhteen.

Kolmas menetelmä, vanhempien lomakekysely toteutettiin muutamia kuukausia ryhmätoteutuksen jälkeen. Näin vanhemmille annettiin mahdollisuus arvioida kyselyssä myös ryhmästä seuranneita pitkäaikaisia vaikutuksia. Erityisenä kiinnostuksena vanhempien kyselylle olivat ryhmätoiminnan vaikutukset. Vanhempien kyselylomake erosi nuorten lomakkeesta siten, että vanhempien lomake koostui kuudesta avoimesta kysymyksestä. Tiedonkeruu toteutettiin verkossa SurveyMonkey – työkalun avulla. Tiedonkeruun prosessi aloitettiin kyselylomakkeen luomisen jälkeen siten, että vanhempia lähestyttiin ensin tekstiviestin avulla, ja kysyttiin halukkuutta osallistua kyselyyn (Liite 3). Käytännön syistä tekstiviestillä lähestyttiin vain äitejä, koska heihin oli mahdollista saada yhteys ryhmässä kerättyjen tietojen avulla. Halukkaita osallistujia pyydettiin vastaamaan tekstiviestiin sähköpostiosoitteellaan, johon lähetettiin linkki kyselylomakkeelle.

5.3 Aineiston analyysi

Havainnoinnin muistiinpanot ja vanhempien kyselyiden vastaukset analysoitiin molemmat yleisen laadullisen analyysin avulla. Analyysissa käytettiin laadullisen analyysin perusrakennetta, joka etenee siten että ensimmäisessä vaiheessa päätetään mikä aineistossa kiinnostaa. Tämän jälkeen aineisto käydään läpi, ja siitä erotellaan ne asiat jotka liittyvät kiinnostuksen kohteisiin, kaikki muu suljetaan ulos tästä tutkimuksesta. Kolmannessa vaiheessa aineisto luokitellaan, tyypitellään tai teemoitellaan. Lopuksi tuloksista kootaan yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91-92.)

Esiteltyä aineiston analyysin mallia käytettiin tarkkaan hyväksi havainnointi muistiinpanojen analysoinnissa. Muistiinpanoista rajattiin aluksi ulos kaikki, mikä ei liittynyt tutki-

muskysymyksiin, ryhmätoiminnan tavoitteiden saavuttamiseen, tai ryhmätoiminnan arvojen toteutumiseen. Vanhempien kyselylomakkeen tietojen analyysiin käytettiin samaa mallia ja lisäksi etsittiin teemoja. Toistuvia teemoja vanhempien vastauksissa olivat muun muassa nuoren suhtautumisessa huomattavat positiiviset asiat, vertaistuen tärkeys, toiveet jatkotoiminnasta sekä nuoren haasteet kaverisuhteissa.

Nuorten kyselyn tiedot käsiteltiin yksinkertaisesti taulukoimalla ne Microsoft Excel ohjelmalla. Aineisto oli pieni, ja laajempaa määrällistä analysointia mm. muiden tietokoneohjelmien avulla ei nähty tarpeelliseksi, vaan aineistoa oli helppo tulkita pelkän riskitaulukoinnin perusteella. Avoimien kysymyksien vastaukset olivat niin lyhyitä ja vähäsanaisia, että niiden tulkinta tehtiin myös taulukoinnin perusteella.

6 RYHMÄTOIMINTA

6.1 Ryhmätoiminnan tausta

Alusta asti oli selvää, että ryhmäkokonaisuus tulisi toteutetuksi toimintaterapian näkökulmasta ja lähtökohdista käsin, ja näin ryhmätoteutus tulikin sisältämään paljon terapeutisia ja kuntouttavia elementtejä, vaikka ryhmän tarkoitus oli tarjota nuorille mielekästä vapaa-ajan toimintaa vertaisryhmässä. Selkeää oli myös alusta asti, että toiminta ja toiminnalliset menetelmät tulisivat olemaan toteutuksessa keskeisellä sijalla. Toimintaterapeutti on luonteeltaan toiminnan ammattilainen: ammatin filosofiaan kuuluu vahvasti ihmisen toiminnallisen luonteen arvostus, sekä ymmärrys toiminnan ja terveyden välisestä suhteesta (Finlay 2004, 3-4). Jotta pystyttiin arvioimaan ryhmätoiminnan vaikutuksia, ryhmätoiminnalle luotiin erilliset, kehittämistyön tavoitteista irralliset tavoitteet. Ryhmätoiminta toteutui hyvin pitkälle psykososiaalisesta viitekehuksesta käsin, koska ryhmätoiminnalla pyrittiin tukemaan nuorten sosiaalista, psyykkistä ja emotionaalista toimintakykyä.

Psykososiaalinen lähestymistapa yhdistetään monissa lähteissä voimakkaasti mielen-terveyden häiriöiden hoitoon ja psykiatriseen toimintaterapiaan. (Cara & MacRae 2005; Finlay 2004) Termi ”psykososiaalinen” on myös pitkään ollut laajasti toimintaterapian alueella käytetty termi, ja onkin käyttökelpoinen, koska se kuvaa psyyken ja sosiaalisten tekijöiden yhtäaikaista huomioimista asiakkaan hoidossa, erillisinä fyysisistä tekijöistä. Termiä käytetään kuitenkin varsin paljon päällekkäisenä termien psykiatrinen ja mielenterveys kanssa, kun viitataan toimintaterapiaan. (Cara & MacRae 2005, xiv-xv)

6.2 Ryhmätoiminnan kuvaus

Ryhmätoiminta toteutettiin turkulaisella nuoriso-talolla kevään 2016 aikana. Ryhmäkertoja oli yhteensä neljä ja ne toteutuivat kuukauden välein tammi-, helmi-, maaliskuu- ja huhtikuussa. Ryhmäkertojen pituus oli 1,5h, johtuen nuorisotilan varausvuoroista. Käytössä tiloissa oli opetuskeittiö, kahviotila sekä sali. Tiloja pyrittiin käyttämään monipuolisesti hyväksi toteutuksessa.

Ohjaajina ryhmässä toimivat Turun Ammattikorkeakoulun toimintaterapeuttiopiskelijat: allekirjoittanut sekä kaksi muita opintojaan suorittanutta opiskelijaa. Pysyviä ryhmäläi-

siä oli yhteensä viisi, joillakin ryhmäkerroilla oli poissaolojen vuoksi vähemmän osallistujia. Suurimmalla osalla kerroista mukana oli lisäksi Keinuva ry:n edustaja.

Jokaisen ryhmäkerran runko toistui pääosin samanlaisena. Ryhmäkerta alkoi yhteisellä aloituksella, jossa tilanteen mukaan kerrattiin tulevan ryhmäkerran rakenne ja toiminta, jaettiin mahdolliset tehtävät ja käytiin yleistä keskustelua ryhmäläisten antamista aiheista. Lisäksi jokaisella kerralla toteutui yhteinen lopetus, jossa purettiin yhdessä ryhmäkerran tapahtumat, ja jokainen ryhmäläinen sai sanoittaa tuntemuksiaan, käyttäen apuna tunnemittari -työkalua, johon valikoima erilaisia tuntemuksia oli kuvitettu ja sanoitettu. Lisäksi jokaisella ryhmäkerralla oli tarjolla jotain syötävää ryhmäkerran luonteeseen ja sisältöihin sopien. Tarkempi selostus ryhmäkertojen sisällöistä löytyy liitteestä (Liite 4).

Ryhmä toteutui suljetun ryhmän periaatteella. Tämän tarkoituksena oli lisätä osallistujien sitoutumista ja turvallisuuden tunnetta ryhmässä, jotta ryhmässä olo olisi ryhmäläisille helpompaa. Suljetulla ryhmällä vältettiin sosiaalinen paine, joka olisi aiheutunut ryhmäläisten jatkuvasta muuttumisesta. Lisäksi tutkimuksellisen osion teko oli helpommin hallittavissa kun ryhmä säilyi muuttumattomana alusta loppuun.

6.3 Ryhmätoiminnan tavoitteet

Ryhmätoiminnalle määriteltiin tässä työssä erilliset, kehittämistyön tavoitteista poikkeavat tavoitteet. Tavoitteellisuus on olennaista toimintaterapeutin työskentelyssä, ja nämä tavoitteet vastaavat tavoitteita, jotka terapiaprosessissa asetetaan asiakkaalle tai ryhmälle. Tärkeää jo suunnittelu vaiheessa oli, että ryhmä olisi nuoria hyödyttävä ja tavoitteet auttoivat hyödyn saannin arvioinnissa.

Ryhmän yleisinä tavoitteina oli tarjota nuorille mahdollisuus saada positiivisia kokemuksia toiminnasta vertaisryhmässä, tarjota nuorille mahdollisuus saada omaa vertaistukitoimintaa ryhmän puitteissa, sekä mahdollisuus saada positiivisia kokemuksia sosiaalisista tilanteista vertaisryhmässä. Lisäksi tarpeen oli myös tarjota nuorille positiivista uskoa omaan kykyihin ja tulevaisuuteen. Ryhmän tavoitteiden asettamisessa hyödynnettiin SMART -tekniikkaa.

Lyhyesti SMART- tavoitteen voidaan lyhyesti määritellä olevan yksityiskohtainen (specific), mitattava (measurable), saavutettava (achievable), realistinen (realistic) ja aikaan sidottu (timed). Tavoitteen asettelu aloitetaan määrittelemällä millaiseen lopputulok-

seen tavoitteella pyritään. Osana tätä tulee määritellä, millaiseen toimintaan tavoite kohdistetaan, millaista tukea toiminnan suorittamiseen käytetään (esim. liikkuminen pyörätuolilla), ja mihin suoritukseen (ICF- suorituksen taso) tavoite kohdennetaan. Lisäksi tulee määritellä missä aikaraamissa toivottu tulos halutaan saavuttaa. (Bovend'Eerd ym. 2009, 353-357.)

Tavoitteet olivat seuraavanlaisia. Tavoitteena oli, että nuoret saavat ryhmässä onnistumisen kokemuksia toiminnassa, ja nuoret tunnistavat omia vahvuuksiaan, siten että jokainen ryhmäläinen pystyy nimeämään vähintään kaksi omaa vahvuuttaan ryhmätoiminnan aikana. Lisäksi ryhmässä luodaan nuorille oma sosiaalisen median ryhmä, joka jää nuorten käyttöön ryhmätoiminnan päättymisen jälkeen vertaistukea varten.

Tavoitteita ei kuitenkaan korostettu ryhmätoiminnassa, ja tavoitteet toimivat pääasiassa ohjaajien työkaluna ryhmän vaikutusten arvioinnissa. Tämä myös joka selkeästi määrittelee ryhmätoimintaa: kuntoutus ja näin myös kuntouttava ryhmä on prosessi, joka vaatii asiakkaan tietoista paneutumista ja työskentelyä tavoitteen saavuttamiseksi, mitä ei tässä ryhmässä ollut. Kyseessä siis ei ollut kuntouttava ryhmäkokonaisuus, vaikka sillä olikin runsaasti terapeuttisia vaikutuksia.

6.4 Ryhmätoiminnan tavoitteiden saavuttamisen arviointi

Ensimmäinen tavoite liittyi nuorten kokemukseen omista vahvuuksistaan. Yksiselitteisesti tavoite katsottiin toteutuneeksi, jos nuori osasi nimetä ainakin kaksi omaa vahvuuttaan ryhmätoiminnan aikana. Selkeimmin aihetta käsiteltiin toisella ryhmäkerralla ”missä olen hyvä” -puuta rakennettaessa, ja tässä tilanteessa kaikki osallistuneet osasivat nimetä ainakin kaksi omaa taitoaan tai vahvuuttaan. Tavoite toteutui, ja sen puolesta voidaan ajatella, että nuoret ovat olleet ryhmätoiminnan aikana oppineet olemaan tietoisempia omista vahvuuksistaan, ja näin ryhmässä on onnistuttu tukemaan nuorten positiivista identiteetin rakentumista, mikä oli tavoitteen perimmäinen ajatus.

Toinen tavoite, joka liittyi sosiaalisen median ryhmän luomiseen ryhmätoiminnan lomassa, jäi toteutumatta kriteeriensä mukaisesti. Tavoite kaatui, koska nuorten käyttämät sosiaalisen median kanavat olivat niin vähäiset. Gina Conti-Ramsden, Kevin Durkin sekä Zoe Simkin tutkivat tutkimuksessaan nuorten, joilla on kielellinen erityisvaikeus, matkapuhelintekniikan käyttöä. Tutkimuksessa vertailtiin kielihäiriönuorten ja tyyppillisesti kehittyneiden nuorten tekstiviestien ja puhelujen käyttöä. Kaikki nuoret olivat

sitoutuneet hyvin matkapuhelinteknologian käyttöön, mutta kielihäiriö nuoret käyttivät tekstiviestejä tyypillisesti vähemmän viestinnässään kuin verrokkiryhmä. Tämän taustalla vaikuttivat kuitenkin voimakkaammin sosiaaliset kuin kielelliset syyt. (Conti-Ramsden ym. 2010, 204) Tutkimus on tehty aikana, jolloin nykyinen älypuhelin teknologia on ollut vasta arkipäiväistymässä, ja esimerkiksi sosiaalinen media ei ole vielä ollut laajassa käytössä matkapuhelinten avulla. Tutkimustuloksesta voidaan jossain määrin löytää syitä nuorten vähäiseen sosiaalisen median käyttöön: tekstiviestien käyttö on tutkimuksessa ollut verrokkeja vähäisempää, joka todennäköisesti pätee yhtäläillä nykyisiin viestimisovelluksiin, kuten What's Appiin ja Facebookiin. Toinen voimakkaasti selittävä tekijä voi olla ryhmäläisten ikä: kaikki osallistuja olivat ryhmäaikana ikä skaa-lan alapäästä, 12–14-vuotiaita, ja kyseessä olleiden sovellusten käyttöehdoissa määritellään suosituskärajaksi 13 vuotta.

Tavoite sosiaalisen median käytöstä liittyi laajempaan tavoitteeseen tuottaa nuorille positiivisia kokemuksia sosiaalisesta toiminnasta. Tätä tavoitetta kartoitettiin nuorten omassa palautelomakkeessa kysymällä, ovatko nuoret löytäneet ryhmässä seuraa, ja aikoivatko he pitää jatkossa yhteyttä jonkun ryhmässä tapaamansa kaverin kanssa. Kaikki nuoret kokivat löytäneensä seuraa ryhmästä ja kaikki aikoivat olla yhteydessä jonkun ryhmässä tapaamansa henkilön kanssa. Myös ryhmässä tehdyt havainnot tukevat tavoitteen toteutumista: ryhmän ”me-henki” oli hyvä ja parani koko ryhmätoteutuksen ajan. Poissaolijoita kaivattiin ryhmässä ja heitä huomioitiin toiminnassa poissaolosta huolimatta.

Muut yleiset tavoitteet: positiiviset kokemukset toiminnasta ja oman vertaistukitoiminnan tuottaminen toteutuivat toiminnassa hyvin. Positiivisia kokemuksia toiminnasta kartoitettiin kyselylomakkeessa väittämällä ryhmän toiminnan mieluisuudesta: kaikki olivat väitteestä samaa mieltä. Elokuvaa ja juhlia pidettiin yleisesti mieluisimpina toimintoina, useampi osallistuja nimesi kuitenkin kaikkien toimintojen olleen mieluisia.

7 TULOKSET

Nuorilta löytyi kiinnostusta ryhmätoimintaa kohtaan, mutta tämä tuli esille vasta ryhmätoiminnan alettua, toiminnan lomassa. Tästä kertoo se että, yksikään ryhmään kuuluneista nuorista ei ollut itse ennen toiminnan aloitusta yhteydessä ohjaajaan ilmoittautuakseen toimintaan mukaan. Kaikkien osallistujien ilmoittamisen hoiti vanhempi. Taustalla kuitenkin on todennäköisesti jo tässä vaiheessa vaikuttanut kiinnostus toimintaa kohtaan myös nuorilla. Myös markkinointi oli hyvin pitkälle suunnattu käytännön syistä nuorten vanhemmille. Kaikki nuoret olivat asennoituneet ryhmätoimintaan positiivisesti, ja tämä näkyi toiminnassa. Samoin nuorten kiinnostus oli nähtävissä toiminnassa: osallistuminen oli aktiivista ja innostunutta, ja tuntemukset toiminnasta olivat kaikilla kerroilla pääosin positiivisia. Nuoret toivoivat sekä suullisessa, että kirjallisessa palautteessaan toiminnan jatkumista, ja vanhempien palautteessa annettiin ymmärtää että ryhmätoimintaa on myös kaivattu sen loppumisen jälkeen.

Toiminnan muodosta voidaan havaintojen perusteella sanoa, että toiminnallinen toteutus oli erittäin toimiva. Ajoittain pitkät keskustelut tai muu pitkään paikallaan istumista vaativa toiminta provosoi levottomuutta ryhmässä, mutta silti myös keskustelutuokiot onnistuivat hyvin, kun niitä rytmitti toiminnan lomaan. Ryhmän suljettu muoto oli nuorilta kysyttäessä hieman ristiriitainen asia. Ryhmän pysyvyys koettiin vastausten perusteella kivaksi asiaksi, mutta osan mielestä myös avoin ryhmämalli, jossa kuka vain voisi tulla ryhmään, olisi voinut olla yhtäläillä kiva. Toteutuksen aikana törmättiin myös kerran kysymykseen, saisiko kaverin ottaa mukaan ryhmäkerralle.

Toiminnallinen toteutus tapa vaikutti siis toimivalta, ja tässä kokonaisuudessa toteutuneet toiminnot olivat olleet nuorille mieluisia. Ryhmätoiminnan aluksi toimintaideoiden tuottaminen oli suurelle osalle ryhmäläisistä melko työlästä, ja he kaipasivat ohjaajien tukea tuottaakseen ideoita. Suosikeiksi toteutuneista toiminnoista nimettiin kaikki toiminnot ainakin kahdesti, ja kaikki kokivat toiminnan olleen mieluisia. Kaikkeen toimintaan osallistuminen oli aktiivista, ja päätoimintojen (leivonta, elokuva ja juhlat) lisäksi myös toteutuneet lisätoiminnot, lautapelit, askartelu, vapaa oleilu, leikit ja keskustelut keräsivät aktiivisen osanoton. Joka kerralla myös tarjoiltavat herättivät monissa ryhmäläisissä kiinnostusta. Jo toteutuneen kaltaiset toiminnot ja sisällöt ryhmässä siis osoitautuivat pidetyiksi. Tuleviin toteutuksiin toivottiin jo toteutuneiden toimintojen lisäksi lisää juttelua, draamatyyppistä toimintaa, musiikkia ja ratsastusta.

Nuorten toimintaan sitoutumista vaikuttivat edistävän jo ennalta tutut kaverit. Ryhmätoimintaan osallistuneista nuorista vain yksi ei ollut tavannut ketään ryhmäläisistä etukäteen. Toinen sitouttava asia oli omaa sukupuolta oleva kaveri. Ryhmän yhtenäisyys ja ilmapiiri näyttäytyivät myös hyvinä toiminnassa: viimeisellä ryhmäkerralla kaikki kulivat jo yhdessä, eikä kukaan jäänyt ulkopuolelle. Lisäksi poissaolijoita kaivattiin. Myös ryhmän tunnemittari -työkaluun viitattiin viimeisellä kerralla ”meidän fiilismittarina”. Ryhmän yhtenäisyys ja hyvä ilmapiiri edisti todennäköisesti voimakkaasti nuorten ryhmätoimintaan sitoutumista.

Ryhmätoiminnassa esiin tuli muutama selkeä vaikutus. Ensimmäinen vaikutus oli ilmapiirin vapautuminen ensimmäisen kerran jännityksestä viimeisen kerran vapautuneeseen ilmapiiriin. Myös puhelioiden ryhmäläisten dominointi vuorovaikutustilanteissa tasaantui ryhmäkertojen edetessä. Myöskään omaa sukupuolta olevan kaverin puuttuminen ei vaikuttanut enää haittaavan viimeisellä kerralla niin pahasti. Vanhempien kyselyssä ilmitulleita vaikutuksia olivat ryhmäläisten iloinen mieli välittömästi ryhmäkertojen jälkeen. Nuoret itse kokivat ryhmätoiminnan ainakin jossain määrin rohkaisseen heitä, ja antaneen kokemuksen siitä, että on hyvä omana itsenään.

Vanhemmat pitivät toimintaa ja vertaistukea nuorelle tärkeänä. Myös ryhmään kuulumisen tunne, ja tunne siitä, että ei ole yksin haasteidensa kanssa koettiin vanhempien puolelta tärkeäksi. Kaverisuhteet mainittiin nuorille vaikeana asiana ja kaverin löytymistä toivottiin. Yleisesti ryhmäkokonaisuudesta saatu palaute oli positiivista ja toiminnan jatkoa toivottiin sekä vanhempien, että nuorten suunnalta. Nuorten mukaan toiminta oli ollut kivaa, ja siitä tykättiin paljon.

8 POHDINTA

8.1 Aineistonkeruun eettisyys

Nuorille kerrottiin avoimesti sekä ryhmätoiminnan alkaessa, että sen päättyessä, että ryhmätoiminta oli osa opinnäytetyötä, ja että heiltä kerätään materiaalia työtä varten. Myös vanhempia informoitiin ryhmän liittymisestä opinnäytetyöhön, aina ilmoittautumisen yhteydessä, jolloin myös vanhemmilla oli mahdollisuus vaikuttaa nuoren osallistumiseen. Vanhempia myös informoitiin heidän oman kyselynsä yhteydessä ryhmän ja kyselyn liittymisestä opinnäytetyöhön. Tarvittavasta tiedottamisesta siis oli huolehdittu, sekä nuorten, että vanhempien suuntaan. Ryhmässä valokuvattiin, mutta kuvaus ei kohdistunut henkilöihin, vaan tarvikkeisiin ja tuotoksiin, tähän nuorilta oli suullinen lupa. Kenenkään nimi ja henkilötiedot eivät tule tietoon työssä. Tiedostot ja paperit, jotka sisältävät nuorten tai vanhempien tietoja, tuhotaan opinnäytetyön hyväksytyin raportoinnin jälkeen, tämä sisältää mm. ryhmätoimintaan liittyvät muistiinpanot, nimilistat, sähköpostiviestit ja paperiset kyselylomakkeet.

8.2 Ryhmätoiminnan eettisyys ja arvot

Ryhmätoiminnan toteutuksessa pyrittiin noudattamaan Toimintaterapeuttien ammattieettistä ohjeistusta. Ammattieettisen ohjeistuksen mukaan terapeutin ja asiakkaan, tässä tapauksessa ohjaajan ja nuorten, välinen suhde on luottamuksellinen vuorovaikutussuhde. Toimintaterapeutti työskentelee tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti, ja tästä syystä ryhmätoiminnalle oli asetettu tavoitteita. Toimintaterapeutti työskentelee asiakastaan kunnioittaen ja vaitiolovelvollisuuttaan noudattaen. (Suomen Toimintaterapeuttiliitto)

Vaitiolovelvollisuus on yleisessä asiakastyössä tärkein eettinen asia ja tässä tapauksessa tärkeä osa ryhmän luottamuksellista ilmapiiriä. Nuoria itseään ei voida sitoa täyteen vaitioloon, mutta asiasta oli tarpeen tullen valmistauduttu keskustelemaan, jotta mahdollisiin arkoihin asioihin suhtauduttaisiin edes hienotunteisesti. Ryhmätoiminnan aikana ei kuitenkaan eteen tullut tilanteista, joissa olisi käyty erityisen yksityiskohtaisia tai henkilökohtaisia keskusteluja yksityisistä aiheista.

Koska ryhmätoiminta oli osa opinnäytetyötä, siihen liittyvistä asioista on keskusteltu myös muualla kuin ryhmätilanteissa ja ryhmätoimintaan liittyvistä asioista kerrotaan myös muun muassa tässä raportissa. Ryhmästä ja ryhmäläisistä kirjoitettavat ja kerrottavat asiat on kuitenkin kirjoitettu ja kerrottu siten ettei yksittäisiä ryhmäläisiä ole mahdollista pelkästään tekstin tai kertomuksen avulla tunnistaa. Huomioitava asia toiminnassa oli myös miten vaitiolo rajataan kun ryhmäläiset olivat kuitenkin alaikäisiä. Tässä tapauksessa ryhmätoiminta tapahtui kontekstissa jossa myös vanhemmat ovat aktiivisia yhdistystoiminnan kautta. Rajaukseksi asetettiin, että ohjaajat eivät kertoneet ryhmäkerran tapahtumista vanhemmille yleistä tasoa syvemmin.

Ryhmätoiminnan tärkein arvo oli luottamus, joka pohjaa voimakkaasti vaitiolovelvollisuuteen. Lisäksi muita arvoja olivat tasapuolisuus, tasa-arvoisuus, kuulluksi tuleminen ja keskinäinen arvostus toisia kohtaan. Lisäksi oli tärkeää, että kaikki voisivat tuntea olleensa tervetulleita ryhmään omana itsenään, ja siellä olisi kaikkien hyvä olla.

8.2.1 Ryhmätoiminnan arvojen toteutuminen

Yhtenä osana nuorille tehtyä kyselyä kartoitettiin ryhmätoiminnan arvojen toteutumista toiminnassa. Tukea arvioon on haettu havainnoinnin tuloksista. Nuorista suurin osa oli sitä mieltä, että heidän mielipiteitään oli kuultu ryhmässä ja kaikki kokivat pystyneensä puhumaan ryhmässä haluamistaan asioista. Alkuun ryhmätoiminnassa ohjaajien tuki vuorovaikutustilanteissa oli voimakkaampaa kuin loppuvaiheessa, ja näin kaikille pyrittiin luomaan mahdollisuus saada omat mielipiteensä esille. Kaikki olivat täysin samaa mieltä siitä, että ohjaajien toiminta oli ollut tasapuolista. Kaikki nuoret olivat sitä mieltä, että he olivat viihtyneet ryhmässä, ja kaikki ryhmäläiset olivat myös kokeneet ryhmässä olemisen ainakin jossain määrin helpoksi. Enemmän hajontaa aiheutti kysymys, kokivatko nuoret voineensa olla omia itseään ryhmässä, enemmistö kuitenkin koki tämän täyttyneen täysin.

8.3 Työn luotettavuus

Tutkimusjoukkona työssä toimivat ryhmätoimintaan keväällä 2016 osallistuneet nuoret ja heidän vanhempansa. Toiminta ja tutkimuksellinen osuus oli kohdennettu nimenomaan niille Keinuva ry:n jäsenperheiden nuorille, joilla oli kielivaikeuksia. Kielellisten vaikeuksien olemassa oloa ei kuitenkaan missään kohtaa todennettu, eikä haasteiden

laatua tai vakavuutta selvitetty, vaan asiassa luotettiin nuoret ryhmään ilmoittaneeseen tahoon. Kaikkien osallistujien kohdalla tämä oli vanhempi.

Nyt tuotettua tietoa arvioitaessa tulee huomioida, että työssä kerättiin laadullista tietoa. Otoksen koon kaikilla tiedonkeruutavoilla tiedettiin alusta asti olevan pieni, joten oli selkeää, että tiedonkeruulla haettiin laadullista aineistoa, ja tehtäisiin pienimuotoista laadullista tutkimusta. Lisäksi laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on, että tuloksia ei lähdetä yleistämään, eikä tutkimukselle aseteta hypoteesia, eli väittämää jota pyrittäisiin todentamaan (Hirsjärvi ym. 2015, 135, 164). Siitä voidaan kuitenkin saada suuntaa ja ohjausta tulevaa toiminnan suunnittelua varten. Työn luotettavuutta lisää, että tietoa kerättiin kolmella eri tavalla, havainnoiden, sekä nuorilta ja vanhemmilta lomakekyselyn muodossa. Saatua tietoa voidaan pitää varsin luotettavana, koska kaikilla tiedonkeruumenetelmillä saatu tieto asettui linjaan toisten kanssa. Etenkin havainnoinnin tuloksia on käytetty apuna, ja niistä on haettu vahvistusta kirjallisesti annetuille palautteille. Havainnoinnin perusteella on mahdollista esimerkiksi sanoa vastasivatko nuorten lomakevastaukset heidän suullisesti antamiaan palautteita tai viestikö nuorten käytös ryhmässä muuta kuin lomakkeella annetut vastaukset.

Kaikissa käytetyissä aineistonkeruukeinoissa oli omat haasteensa. Havainnoinnin suurimmiksi haasteiksi osoittautuivat havainnoijan objektiivisuuden säilyttäminen ja olennaisten asioiden kirjaaminen. Objektiivisuuden säilyttäminen oli haastavaa siksi, että tässä tapauksessa havainnoijana olin yhtä aikaa ryhmätoiminnan ohjaaja, tutkija ja myös niin sanotusti palveluntuottaja ja toimin näissä rooleissa yksin. Ei ole pois suljettua, etteikö halu esittää tuloksia itseäni hyödyttävällä tavalla olisi jossain määrin voinut vaikuttaa havainnoinnista tehtyihin muistiinpanoihin. Pysin kuitenkin toimimaan havainnoijana objektiivisesti ja itsekriittisesti, ja kirjaamaan tasapuolisesti sekä positiivisia että negatiivisia havaintoja. Toinen havainnoinnin haasteista oli kirjaaminen, ja sen strukturoimattomuus. Havaintojen kirjaamista olisi huomattavasti helpottanut, että olisin luonut ajoissa kirjaamista varten jonkinlaisen struktuurin. Tämä olisi sekä helpottanut kirjaamista, että tukenut luotettavuutta, kun jokaiselta kerralta olisi varmasti tullut kirjattua samat asiat samassa muodossa.

Nuorten kyselyssä luotettavuuteen vaikuttivat myös useat asiat. Haasteet alkoivat kyselyn luomisvaiheessa, kun aloitin sopivan kyselymuodon valinnan. Lopulta lomakkeelle tuli useita kriteereitä, mitkä sen piti täyttää. Lomakkeen tuli tuottaa laadullista aineistoa, kuitenkin käyttämättä pääasiallisesti avoimia kysymyksiä, nuorten vähäisen tuotavuuden vuoksi. Lisäksi lomakkeen tuli olla helppo ja nopea vastata, koulutehtävämäi-

syyttä piti välttää, pituuden tuli olla järkevä ja asettelun selkeä, sekä liiallista kielellistä vaativuutta piti välttää, nuorten taustan vuoksi. Kyselyssä vastaustavaksi valikoitui Likert -tyyppinen asteikko, joka asettaa luotettavuudelle omat haasteensa.

Yleisesti kyselytutkimukseen liittyviä ongelmia ovat muun muassa se, että tutkija ei voi olla varma kuinka vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen (Hirsjärvi ym. 2015, 195). Nuorten kohdalla tämä oli selkeä haaste, koska lomake täytettiin toiminnan lomassa, ja tarjolla oli muuta houkuttelevampaa toimintaa koko ajan. Jokunen vastaajista täytti lomakkeen selkeästi hätäisesti, eikä esimerkiksi paneutunut lainkaan vastaamaan avoimiin kysymyksiin. Ei ole myöskään varmaa, ymmärsivätkö nuoret, mitä kysytyillä väittämillä haettiin takaa. Vaikka väittämät oli suunniteltu kartoittamaan tiettyä asiaa, saattoivat nuoret ymmärtää asian aivan toisin. Paikalla vastaustilanteessa oli koko ajan ohjaaja, ja tarpeen tullen häneltä olisi voinut kysyä neuvoa täyttämisen suhteen. Kukaan ei kuitenkaan kysynyt apua täyttämisen kanssa. Nuorille esitettyjen väittämien voidaan myös ajatella olleen johdattelevia, koska kaikki väittämät oli aseteltu positiiviseen muotoon. Ainakin yhtä asiaa myös kartoitettiin kahdella peräkkäisellä kysymyksellä, eikä voida olla varmoja, osasivatko nuoret yhdistää nämä kaksi väittämää samaksi väittämäksi kahdessa erimuodossa. Kyselyn luomisvaiheessa olisi myös ollut hyväksi palata hieman tarkemmin työn tutkimuskysymysten äärelle, analyysivaiheessa huomasi, etteivät lomakkeen kysymykset ja työn tavoitteet kohdanneet toisiaan kovin hyvin.

Vanhempien kyselyn luomisvaiheessa olisi samoin ollut hyväksi palata tarkemmin työn tavoitteiden äärelle. Vanhempien kyselyyn olisi myös ollut hyvä luoda hieman pilkottummat kysymykset, koska myös vanhempien vastaukset olivat yllättävän niukkasania. Molemmissa, nuorten ja vanhempien kyselyissä pieni otos koko vähentää tulosten yleistettävyyttä.

8.4 Kehittämisehdotukset ja kehittämistyön vaikutukset

Jatkossa nuorten vertaistukitoiminnan markkinointia olisi hyvä kehittää ja markkinoinnille olisi hyväksi varata pidempi aika. Lisäksi tulisi etsiä keinoja, joiden avulla markkinointia saataisiin kohdennettua paremmin nuorille itselleen. Esimerkkinä tästä, markkinointia voitaisiin toteuttaa suoraan kouluihin erityisopettajille, nyt tavoitettujen nuorten kautta heidän kouluhinsa ja esimerkiksi nuorten psykiatrian yksiköihin Turun alueella. Näin saataisiin myös heräteltyä nuorten omaa aktiivisuutta ryhmään hakeutumisessa.

Tulevissa toteutuksissa ei ole enää mielestäni perusteita järjestää toimintaa tiukan suljetussa muodossa, vaan esimerkiksi täydentyvä muoto voisi olla käytännössä toimivampi. Jatkossa on kuitenkin mielestäni hyväksi jatkaa nuorten yhteisöllisyyden rakentamista, jotta heille olisi myöhemmin mahdollista tukeutua toisiinsa ja luoda pitkäaikaisia kaverisuhteita toistensa kanssa. Tämä on etenkin tarpeellista kun nuorten vertaistukitoiminta jonain päivänä ei enää olekaan heille ajankohtaista.

Toiminnan on myös jatkossa kasvettava nuorten mukana. Toisaalta toimintaan osallistuvat nuoret vaihtuvat, ja heidän yksilölliset tarpeensa voivat olla tyystin toisenlaisia kuin nyt toteutuksessa mukana olleiden nuorten. Toiminnan on mukauduttava nuorten tarpeiden ja toiveiden mukaan, eikä suunnitelmia saa tehdä liian tiukoiksi ja muuttumattomiksi. Nuorten mahdollisuus vaikuttaa toimintaan kannattaa säilyttää hyvänä. Tulevaisuus asettaa toiminnalle myös toisenlaisen haasteen: entä sitten kun nuoret kasvavat ohi nuoruusiästä ja siirtyvät aikuisikään? Tällöin tulee olemaan tarpeen pohtia, olisiko järkevää esimerkiksi jatkaa toimintaa nuorten aikuisten toimintana. Ja nuorten aikuisten haasteet ja tarpeet ovatkin jo aivan erilaisia kuin nuorten.

Kehittämistyön selkein ja konkreettisin vaikutus oli, että nuorten vertaistukitoimintaa jatkettiin heti syksyllä 2016, ja toiminta jatkuu ainakin kevääseen 2017 asti. Välillisesti työ kuitenkin toivottavasti vaikuttaa myös asenteiden tasolla, siten, että ymmärrettäisiin, ettei kielellinen vaikeus vain lakkaa olemasta, kun ulospäin näkyvät oireet on hoidettu kuntoon. Kielellisillä vaikeuksilla on myös pitkäaikaisia seurauksia, joiden lähteen ei aina ymmärretä olevan kielellinen vaikeus.

8.5 Oman oppimisen pohdinta

Kokonaisuudessaan koen työn onnistuneen odotusten mukaisesti. Onnistuin tuottamaan toimeksiantajalle nuorten toimintaa, mitä toimeksiantaja ensisijassa toivoi. Lisäksi onnistuin vastaamaan työlle asetettuihin kysymyksiin ja tavoitteisiin mielestäni melko hyvin. Yksin tekeminen aiheutti haastetta työlle, kun ei ollut vastaparia, jonka kanssa peilata työtä ja tuotosta, ja kaikki toteutui ainoastaan omasta näkökulmastani. Olisi ollut hyvä, jos olisi ollut koko työn ajan käytettävissä esimerkiksi opponetti, jolta pyytää palautetta myös kesken työn. Olisin myös voinut aktiivisemmin hakeutua opettajan ohjaukseen jo työn toteutusvaiheessa.

Olen tämän opinnäytetyöaiheen kanssa päässyt kokeilemaan omia siipiäni ammatillisessa mielessä paljon. Alusta asti suhtauduin työn käytännön läheiseen toteutustapaan ikään kuin ”ylimääräisenä harjoitteluna”. Olen päässyt toteuttamaan itsenäisesti terapiaprosessia muistuttavaa ryhmäprosessia, ja konkreettisesti kehittämään ryhmänohjauksen ja terapeuttisen vuorovaikutuksen taitojani. Konkreettisesti oppia sain myös nuorten kohtaamisesta, nuoret kun ovat asiakasryhmä, johon opintojen aikana itse en ole juurikaan törmännyt. Lisäksi työn tekeminen on opettanut minulle vastuunottoa ja aikataulutusta. Konkreettisesti koen myös saaneeni runsaasti itsevarmuutta esiintyä oman ammattikuntani edustajana ja asiantuntijana koulumaailman ulkopuolella. Tunnen kasvaneeni ammatillisessa roolissani suurenharppauksen nuorten kanssa tehdyn työn avulla, ja koen ymmärtäväni aivan erilaisesta näkökulmasta ammattiani. Ja olihan nuorten kanssa myös tuhtoman hauskaa.

Alusta asti prosessin aikana mukana on kulkenut myös kysymys siitä, voisiko toimintaterapeutilla olla jotain annettavaa näille nuorille? Vastaus on että mielestäni annettavaa olisi. Mielestäni nyt saamani kokemuksen perusteella toimintaterapeutin rooli kielellisten vaikeuksien kuntoutuksessa voisi olla laajempi kuin mitä se tällä hetkellä on, ja että ammatin perusteista löytyy keinoja vaikuttaa kielellisten vaikeuksien aiheuttamiin toimintakyvyn ongelmiin vielä lapsuusiän jälkeenkin, esimerkiksi näin ryhmämuodossa. Ammattiryhmänä toimintaterapeuteilla on keinoja vaikuttaa positiivisesti näiden nuorten elämän laatuun ja sitä kautta tulevaisuuteen.

Koin aiheeni alusta asti erittäin mielenkiintoiseksi ja tarpeelliseksi. Opinnäytetyön prosessin aikana tunnen ikään kuin kasvaneeni kiinni aiheeseen, ja tunnen myös ylpeyttä siitä. Uskon myös tulevaisuudessa jatkavani työtä aiheen parissa, ainakin jossain muodossa, hienoa olisi esimerkiksi jonakin päivänä pitää ”oikeaa” terapiaryhmää, joka olisi kohdennettu tälle asiakasryhmälle. Omat tuntemukseni (helpottuneet ja haikeat) sekä nuorten tuntemukset tähän loppuun kokoaa mielestäni hyvin yksi lause. Erityisen lämmittävä virke oli annettu avoimena palautteena nuorten palautelomakkeella:

”Olen tosi onnellinen, koska olen päässyt tänne.”

LÄHTEET

- Ahonen, T. & Rautakoski, P. 2007. Kielelliset vaikeudet ja niiden pitkäaikaisvaikutukset. Teoksessa Aro, T., Siiskonen, T., & Ahonen, T. (toim.) Ymmärsinkö oikein? Kielelliset vaikeudet nuoruusiässä. PS-kustannus: Jyväskylä. 19-34.
- Bovend'Eerdt, T., Botell, R. & Wade, D. 2009. Writing SMART rehabilitation goals and achieving goal attainment scaling: a practical guide. *Clinical Rehabilitation*. Vol 23, 352-361.
- Cara, E. & MacRae. 2005. A. Preface to First Edition. Teoksessa Cara, E. & MacRae, A. (toim.) *Psychosocial Occupational Therapy, A Clinical Practice*. 2nd Edition. Thomson Delmar Learning. xii-xxii.
- Cara, E. 2005. Groups. Teoksessa Cara, E. & MacRae, A. (toim.) *Psychosocial Occupational Therapy, A Clinical Practice*. 2nd Edition. Thomson Delmar Learning. 529-563.
- Cole, M. 2005. *GROUP DYNAMICS in Occupational Therapy, the Theoretical Basis and Practice Application of Group Intervention*. Third Edition. SLACK Incorporated: Thorofare.
- Conti-Ramsden, G., Durkin, K. & Simkin, Z. 2010. Language and Social Factors in the Use of Cell Phone Technology by Adolescents With and Without Specific Language Impairment (SLI). *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. Vol 53, 196-208.
- Durkin, K. & Conti-Ramsden, G. 2007. Language, Social Behavior, and the Quality of Friendships in Adolescents With and Without a History of Specific Language Impairment. *Child Development*. Vol. 78, Nro 5, 1441-1457.
- Durkin, K. & Conti-Ramsden, G. 2010. Young people with specific language impairment: A review of social and emotional functioning in adolescence. *Child Language Teaching and Therapy*. Vol 26(2), 105-121.
- Finlay, L. 2004. *The Practice of Psychosocial Occupational Therapy*. 3rd edition. Nelson Thornes Ltd: Cheltenham.
- Haiman, S., Lambert, W. & Rodrigues, B. 2005. Mental Health of Adolescents. Teoksessa Cara, E. & MacRae, A. (toim.) *Psychosocial Occupational Therapy, A Clinical Practice*. 2nd Edition. Thomson Delmar Learning. 298-333.
- Hayward, J. & Martino, S. (ohjaaja) 2008. Horton (Horton Hears a Who!) Blue Sky Studios. Elokuva.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2015. Tutki ja kirjoita. 20. painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki.
- Kielhofner, G. 2009. *Conceptual Foundations of Occupational Therapy Practice*. Edition 4. F.A. Davis Company.
- Korpilahti, P. 2009. Kielen kehityksen häiriöt; viivästynyt ja poikkeava kielenkehitys. Teoksessa Launonen, K., Korpijaakko-Huuhka, A-M. (toim.) *Kommunikoinnin häiriöt, syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita*. 7. painos. Gaudeamus: Helsinki. 40-58.
- Lindholm, P., Loukusa, S. & Paavola-Ruotsalainen, L. 2016. Puheen ja kielen kehityshäiriöt. Teoksessa Kumpulainen, K., Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K. & Sourander, A. (toim.) *Lastenpsykiatria ja nuortenpsykiatria*. Duodecim.

Lindsay, G. & Dockrell, J. 2012. Longitudinal Patterns of Behavioral, Emotional, and Social Difficulties and Self-Concepts in Adolescents with a History of Specific Language Impairment. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*. Vol. 43, 445-460.

Myers, L., Davies-Jones, C., Chiat, S., Joffe, V. & Botting, N. 2011. 'A place where I can be me': a role for social and leisure provision to support young people with language impairment. *International Journal of Language and Communication Disorders*. Vol 46, nro 6, 739-750.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. 5. painos. PS-kustannut: Jyväskylä.

Stewart, D. 2013. Transitions to Adulthood for Youth with Disabilities: Evidence to Support Occupational Therapy Practice. Teoksessa: Stewart, D. (toim.) TRANSITIONS TO ADULTHOOD for Youth with Disabilities through an Occupational Therapy Lens. SLACK Incorporated: Thorofare. 1-26

Sinkkonen, J. 2007. Kielihäiriöisen nuoren psyykkiset haasteet. Teoksessa Aro, T., Siiskonen, T., & Ahonen, T. (toim.) Ymmärsinkö oikein? Kielelliset vaikeudet nuoruus-iässä. PS-kustannus: Jyväskylä. 35–48.

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. 2010. Käypä hoito –suositus. Lasten ja nuorten kielellinen erityisvaikeus. Viitattu 20.11.2015. <http://www.terveysportti.fi/xmedia/hoi/hoi50085.pdf>

Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry. n.d. Toimintaterapeuttien ammattieettiset ohjeet.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus- ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki.

Varsinais-Suomen kielellisen erityisvaikeuden tuki ry. KEINUVA Varsinais-Suomen kielellisen erityisvaikeuden tuki ry. Esite. Viitattu 28.10.2016. http://www.aivoliitto.fi/files/1325/D33_V-S_SLI.pdf

Wadman, R., Durkin, K. & Conti-Ramsden, G. 2008. Self-Esteem, Shyness, and Sociability in Adolescents with Specific Language Impairment (SLI). *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*. Vol 51, 938-952.

Wadman, R., Durkin, K. & Conti-Ramsden, G. 2011. Close Relationships in Adolescents with and Without a History of Specific Language Impairment. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*. Vol. 42, 41-51.

Mainos nuorten vertaistukiryhmästä

Keväällä 2016:

KEINUVAN
NUORTEN RYHMÄ

Tervetuloa keväällä 2016 toteutuvaan nuorten omaan vertaistukiryhmään!

Kiinnostaako musiikki, elokuvat, pelit? Muoti tai kauneus? Eläimet, käsityöt, kokkailu? Oletko aina halunnut kokeilla jotain uutta lajia, vaikka kiipeilyä tai ratsastusta?

Ryhmä on suunnattu KEINUVAN jäsenperheiden 12–18-vuotiaille nuorille, joilla on historiassaan kielen kehityksen haasteita. Ryhmän toiminta ja sisältö suunnitellaan yhdessä ensimmäisellä ryhmäkerralla.

Ryhmä kokoontuu perjantaina 15.1., 12.2., 11.3. ja 15.4. klo 18–19.30 Teräsrautelan nuorisotalolla osoitteessa Antreaksenkuja 1, Turku

Ei pelkkää kahvittelua!
Tässä ryhmässä tapahtuu!

Ryhmän ohjaajana toimii Laura Parviainen.

Ilmoittautumiset ryhmään 10.1.2016 mennessä Lauralle soittamalla () tai heittämällä WhatsApp viestiä, tai Keinuvan sähköpostiosoitteeseen ().

Kerrothan ilmoittautuessasi nimesi, ikäsi ja tiedot mahdollisista allergioista/erityisruokavalioiden (ryhmässä tarjolla iltapalaa). Lisäksi alle 18-vuotiailta huoltajan yhteystiedot.

Kyselylomake nuorille

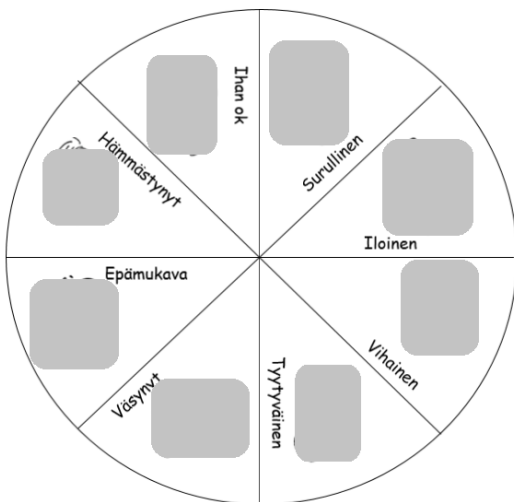
Miten kuultit ryhmästä?

Seuraavaksi esitän väittämiä. Ympyröi numeroista, kuinka hyvin väittämä kuvaa mielipidettäsi.

	Olen täysin erimieltä	Olen vähän erimieltä	Olen vähän samaa mieltä	Olen täysin samaa mieltä
Tulin ryhmään positiivisella mielellä	1	2	3	4
Mielipiteitäni on kuunneltu ryhmässä	1	2	3	4
Ohjaajat olivat tasapuolisia	1	2	3	4
Ryhmän toiminta on ollut minulle mieluista	1	2	3	4
Mikä toiminta oli suosikkisi? _____				
Jokin haluamani toiminta jäi tekemättä	1	2	3	4
Olen viihtynyt ryhmässä	1	2	3	4
Ryhmässä on ollut helppo olla	1	2	3	4
Olen voinut olla ryhmässä oma itseni	1	2	3	4
Olen voinut puhua ryhmässä haluamistani asioista	1	2	3	4
Olen löytänyt seuraa ryhmässä	1	2	3	4
Aion pitää yhteyttä jonkun ryhmässä tapaamani kaverin kanssa	1	2	3	4
Ryhmä on lisännyt uskoa siihen, että olen hyvä omana itsenäni	1	2	3	4

Ryhmä on rohkaissut minua	1	2	3	4
On kiva että ryhmä pysyy samana koko kauden ajan	1	2	3	4
Olisi kivempi jos ryhmäläiset vaihtuisivat joka kerta, ja milloin vain kuka vain voisi tulla mukaan	1	2	3	4
Haluun osallistua uudelleen ryhmään, jos sellainen toteutuu uudestaan	1	2	3	4
Jos syksyllä toteutuu uusi ryhmä, haluaisin tehdä ryhmässä seuraavia juttuja: _____				
Ryhmä on ollut minulle positiivinen kokemus	1	2	3	4

Yleiset fiilikseni koko ryhmästä ovat: (rasti mittarista korkeintaan 3)

Miksi fiiliksesi ovat nämä?

Terveiseni ohjaajille:

Tässä on tilaa vapaalle palautteelle, haluatko kertoa vielä jotain?

Kiitos!

Saate tekstiviesti, saateviesti ja vanhempien kyselylomake

Hei!

Lähestyn Teitä viestillä, liittyen kevään 2016 aikana toteutettuun Keinuva Ry:n nuorten ryhmään, johon nuorene osallistui. Ryhmän toteutus oli osa opinnäytetyötäni, ja viimeisellä ryhmäkerralla nuorilta pyydettiin palautetta, joka lisätään myös osaksi työtäni. Nyt haluaisin vielä työtäni varten tehdä lyhyen kyselyn teille vanhemmille, koska myös teillä on arvokasta, ja muuten piiloon jäävää tietoa ryhmätoteutuksen vaikutuksista. Olen valmistellut lyhyen kyselyn (6 kysymystä) SurveyMonkey verkkotyökalua käyttäen ja mikäli olette halukkaita vastaamaan kyselyyni, pyydän teitä vastaamaan tähän viestiin sähköpostiosoitteellanne. Lähetän teillä linkin kyselyyn ilmoittamaanne osoitteeseen. Vastaus aikaa on 17.7. asti, minkä jälkeen aloitan vastausten analysoinnin. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista, ja täysin nimetöntä, mutta vaikuttaa siihen millaista Keinuva Ry:n nuorten toiminta tulevaisuudessa voisi olla!

Kiitos jo etukäteen,

Toimintaterapeuttiopiskelija Laura Parviainen, Turun Ammattikorkeakoulu

KEINUVA Ry:n nuorten ryhmä, kevät 2016, kysely vanhemmille

Annetut vastaukset tulevat osaksi opinnäytetyötäni ja niitä analysoidaan ja käytetään kyseisessä työssä tuomaan palautetta ryhmätoteutuksesta vanhempien näkökulmasta. Kysely täytetään nimettömästi, eivätkä mitkään Teidän tietonne tule näkyviin lopulliseen työhön. Lopullinen opinnäytetyöraportti tulee toimeksiantajan, Keinuva Ry:n käyttöön, ja lisäksi se julkaistaan avoimessa verkossa ammattikorkeakoulujen Theseus-palvelussa.

Kysymykset ovat muodoltaan avoimia, eli niihin vastataan kirjoittamalla vastaus vastauskenttään. Vastauskenttä näyttää lomakkeella melko pieneltä, mutta siihen mahtuu kuitenkin rajoittamaton määrä tekstiä.

Vastaan mahdollisesti heräviin kysymyksiin mielelläni, joko numerossa [REDACTED] tai sähköpostitse,

Suuri kiitos vastauksistanne!

Terveisin,
Laura Parviainen
Toimintaterapeuttiopiskelija
Turun Ammattikorkeakoulu

Kysymykset vanhemmille:

1. Minkälaisia odotuksia teillä vanhempana oli ryhmää kohtaan?
2. Miten koitte odotustenne täyttyneen?
3. Minkälaisia vaikutuksia huomasitte ryhmässä käymisellä olleen nuoreenne välittömästi ryhmäkertojen jälkeen?
4. Oletteko huomanneet pidemmällä aikavälillä esiin tulleita vaikutuksia, jos olette millaisia?
5. Millaisin tuntein nuorene mielestänne suhtautui ryhmään?
6. Seuraavaan kenttään voitte antaa vapaata palautetta, tai kertoa vielä asiat jotka eivät mielestänne muiden kysymysten alle sopineet! Kiitos!

Kaikkien ryhmäkertojen sisällön yksityiskohtainen kuvaus

Ryhmäkertojen toistuvan rakenteen lisäksi ryhmäkertojen sisältöjä määrittivät kerroittain vaihtuvat teemat ja ensimmäisellä ryhmäkerralla nuorten kanssa tehty suunnitelma toiminnasta. Ryhmäkertojen teemoja olivat tutustuminen, toiminnan suunnittelu, omat vahvuudet ja oma roolini, sekä palautteen anto. Toiminnoiksi valikoituivat ensimmäisellä ryhmäkerralla leivonta, elokuva sekä kevätjuhla/ ryhmän lopettajaiset ja musiikki.

Ensimmäinen ryhmä kerta, 15.1.2016

Ensimmäisellä ryhmäkerralla kokoontumiset aloitettiin tutustumisella leikein ja perinteisin jutteluin. Tällöin saatiin myös ensimmäiset kosketukset nuoriin ja heidän persooniinsa. Ensimmäisellä ryhmäkerralla käytiin myös läpi toiminnan tarkoitus ja siihen liittyvät tutkimukselliset elementit. Yhteistyössä nuorten kanssa luotiin ryhmätoiminnalle säännöt, joita noudattaen kaikilla olisi hyvä olla ryhmässä. Lisäksi yhteistyössä nuorten kanssa suunniteltiin loppujen kolmen kerran toimintarunko. Nuoret tuottivat itse melko maltillisesti toiminta ehdotuksia, ja tarvitsivat jonkin verran ohjaajan tukea keksiäkseen toteuttamiskelpoisia ideoita. Lopulta yhteen kasatuista toimintaehdotuksista äänestettiin, mitkä pääsevät lopulta toteutukseen, ja lopuksi vielä varmistettiin, että valitut toiminnot sopivat kaikille, jotta kaikki varmasti saivat mielipiteensä esille. Lopuksi tutustuttiin nuoret ensimmäisen kerran tunnemittari työkaluun.

Kuva 2. Toisella ryhmäkerralla rakennettu "missä olen hyvä" -puu.

Toinen ryhmäkerta, 12.2.2016

Toisen kerran toimintana toteutui leipominen, yhdessä leivottiin suklaakeksejä ja pitsaa. Lisäksi leipomisen ohessa toteutettiin omiin vahvuuksiin keskittyvä askartelu kokonaisuus, joka nimettiin "missä olen hyvä"-puuksi (Kuva 2.). Yhteisessä aloituksessa jaettiin ryhmäläisille tehtävät keksitaikinan valmistukseen, ja sillä aikaa kun ei ollut oma vuoro tehdä taikinaa, sai täyttää omaa pitsaansa haluamallaan täytteillä. Täyte toiveet kerättiin edellisellä kerralla toiminnan suunnittelun yhteydessä. Kun omat roolit taikinan ja pitsan suhteen oli täytetty, sai ryhmäläinen siirtyä tekemään omaa oksaansa "missä

olen hyvä” – puuhun. Puu rakennettiin siten, että yhteiseen runkoon kukin ryhmäläinen sai askarrella omanlaisensa oksan, johon kiinnitettiin lehtiä, jotka kuvasivat omia vahvuuksia. Tarvittaessa ryhmäläinen sai ohjaajan tukea vahvuuksien keksimiseen. Jatkossa puu nostettiin esille muilla ryhmäkerroilla. Yhteinen lopetus järjestettiin syömisen yhteydessä.

Kuva 3. Jojo, hahmo johon samaistuttiin. Kuvakaappaus elokuvasta Horton (2008).

Kolmas ryhmäkerta, 11.3.2016

Kolmannella kerralla järjestettiin nuorten toiveesta elokuvailta. Elokuvailtaa varten oli järjestetty ryhmäkerralle käyttöön projektorilaite, jolla elokuva saatiin heijastettua suu-
relle valkokankaalle nuorisotilan salissa. Elokuvan valinta tapahtui äänestämällä annetuista vaihtoehdoista, eniten ääniä saanut elokuva katsottiin. Elokuvat oli valikoitu siten että ne käsittelivät nuorille läheisiä teemoja, sisälsivät samaistuttavia hahmoja ja sopivat ryhmäkerran aika raamiin. Katsottavaksi elokuvaksi valikoitui Dr. Seussin kirjaan ”Horton hears a Who!” perustuva animaatio elokuva Horton. Kerralla oli myös tarjolla popcornia, oikean elokuvateatterin hengessä. Lisäksi vaihtoehtoisesti oli mahdollisuus, jos ei elokuvaa halunnut seurata, pelata lautapelejä kahviotilassa. Yhteisessä lopetuk-

sessä nuoret haastettiin pohtimaan kysymysten avulla esimerkiksi mikä elokuvan hahmoista oli eniten kuin he, tai pystyivätkö he löytämään elämästään ihmisen, joka muistutti elokuvan antagonistia Kengurua. Vastuksia kysymyksiin ei tarvinnut sanoa ääneen, mutta useat ryhmäläiset halusivat nimetä hahmon johon samaistuivat ja pyydettäessä perustella valintaansa. Samaistuttavimmaksi hahmoksi ääneen vastanneet kivat pormestarin pojan, Jojon, jonka ajatukset ja mielenkiinnon kohteet eivät kohdanneet isän hänelle asettamia odotuksia ja paineita. Lisäksi keskusteltiin yhteistyössä, missä muodossa nuoret halusivat antaa palautteen. Yllättävästi ehdotettaessa suullista haastattelua yksilöllisesti tai pienryhmässä kukaan ei ollut halukas, vaan lomaketyyppinen kysely sai enemmän kannatusta. sovittiin, että palaute kerättäisiin siis seuraavalla kerralla kirjallisella kyselylomakkeella.

Neljäs ryhmäkerta, 15.4.2016

Viimeisellä ryhmäkerralla järjestettiin ryhmän päättäjäisjuhla, ja palautteenkeruu kerta. Kerralla järjestettiin kaikille mahdollisuus soittaa toive kappaleita tietokoneen Spotify -sovellusta käyttäen. Lisäksi tarjolla oli juhlaherkkuja juustokakusta perunalastuihin ja limuun. Kerta sisälsi yhteisleikkejä (mm. tanssillinen seuraa johtajaa) herkuttelua, rentoa oleskelua, keskustelua, mahdollisuuden pelata lautapelejä ja palautteen keruun lomakkeen avulla. Yhteisessä lopetuksessa kiitettiin kaikkia osallistujia, kerrattiin vielä uudestaan ryhmän liittyminen opinnäytetyöhön ja pyydettiin suullinen palaute. Lopuksi jaettiin kaikille ”missä olen hyvä puusta” oma oksa ja lehdet.